

SAVUNUCULUK

ZARAR AZALTMA STRATEJİLERİ

HAKKINDA BİLGİ NOTU

HAZIRLAYANLAR

Yeşilay Savunuculuk Müdürlüğü

ZARAR AZALTMA STRATEJİLERİ HAKKINDA BİLGİ NOTU

Giriş

- » Yeşilay bağımlılıklarla mücadele ederken önleme yaklaşımını benimsemekte, toplumun tamamında bağımlılıkların önlenmesi ve bağımlılıklarla topyekûn mücadele edilmesini savunmaktadır. Politika önerilerini bu çerçevede gerçekleştirmekte, ulusal ve uluslararası platformlarda önleyici politikaların yaygınlaşması için çaba saf etmektedir. Ancak dünyada bu konuda farklı yaklaşımların da benimsendiği görülmektedir. Bazı ülkeler bağımlılık politikalarını şekillendirirken zarar azaltma stratejilerini benimsemektedir. Bu bilgi notu uluslararası platformlarda sıklıkla dile getirilen zarar azaltma stratejileri, yöntemleri ve ülkelerdeki uygulamalar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır.
- » Zarar azaltma uyuşturucu kullanımına devam eden kişilerde uyuşturucu kullanımının yol açtığı olumsuz sonuçları azaltmaya hizmet eden yaklaşımları ifade etmektedir.¹
- » Zarar azaltma ve önleme stratejileri ülkelerin uyuşturucu ile mücadelelerinde benimsemekte oldukları politikaların içeriğini belirleyen temel yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.
- » Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) zarar azaltmayı kamu sağlığı ve insan hakları temeline dayanan, kanıta dayalı müdahalelerden oluşan kapsamlı bir program olarak tanımlamaktadır. Bu programlar uyuşturucu kullanımının sonlandırılmasını mutlak bir amaç olarak görmeyen, çeşitli sağlık risklerinin azaltılmasını hedefleyen strateji ve politikalar benimsenmesini içermektedir.²
- » Global State of Harm Reduction 2024 raporuna göre zarar azaltma uygulamaları dünya genelinde yaygınlaşmaktadır. 2024 yılı itibarıyla 108 ülkede zarar azaltma kapsamında değerlendirilen uygulamalar bulunmaktadır. 2024 yılı itibarıyla 93 ülkede iğne ve şırınga değişim programı uygulanmakta, 94 ülkede ise opioid agonist tedavisi sağlanmaktadır. Aynı zamanda 18 ülkede uyuşturucu kullanımı için bağımlı kişilere oda sağlanmakta, 25 ülkede ise yakılarak kullanılan uyuşturucu maddeler için aparatlar dağıtılmaktadır. Doz aşımı durumlarında kullanılan "nalokson" isimli ilacın ise 34 ülkede bağımlı kişilere dağıtıldığı bilinmektedir.³
- » Yeşilay, kaynakların önleme politikalarından ziyade zarar azaltma girişimlerine harcanmasının sorunun kaynağını çözmek yerine çıktılarını ortadan kaldırmak anlamına gelebileceğini savunmaktadır. Kişilerin kontrollü bir şekilde uyuşturucu kullanmaları onları uyuşturucunun yol açtığı olumsuz etkilerden korumaktadır. Zarar azaltma stratejilerinin benimsenmesi sonucunda uyuşturucu kullanımına dolaylı olarak göz yumulması veya normalleştirilmesi ihtimali bulunmaktadır. Bu konuda politikalar belirlenirken kanıta dayalı bilimsel veriler ışığında hareket edilmeli ve çalışmaların tarafsızca yürütüldüğünden emin olunmalıdır.

Uluslararası Sözleşmeler ve Zarar Azaltma Uygulamaları

- » Uyuşturucu maddelerin kullanımının önlenmesi stratejilerinin uluslararası sözleşmeler nezdinde karşılık bulduğu söylenebilir. Uyuşturucuyla ilgili üç uluslararası sözleşmede de bu yaklaşımın mevcut olduğu ve tıbbi gerekler haricinde narkotik maddelerin kullanımının engellenmesinin taraf devletlere bir yükümlülük olarak

1 Eric Single, "Defining harm reduction," Drug and Alcohol Review 14, no. 3 (1995): 287, <https://doi.org/10.1080/09595239500185371>.

2 World Health Organization, Recommended package of interventions for HIV, viral hepatitis and STI prevention, diagnosis, treatment and care for people who inject drugs: policy brief (Geneva: World Health Organization, 2023), 3, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366820/9789240071858-eng.pdf>.

3 Harm Reduction International, The Global State of Harm Reduction 2024, 9th ed., s. 10-11, 24. <https://hri.global/flagship-research/the-global-state-of-harm-reduction/the-global-state-of-harm-reduction-2024/>

yüklendiği görülmektedir.⁴ Bu sözleşmeler; 1961 tarihli Tek Sözleşme (Single Convention on Narcotic Drugs), 1971 tarihli Psiko trop Maddeler Sözleşmesi (Convention on Psychotropic Substances) ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psiko trop Maddelerin Yasadışı Ticaretiyle Mücadeleye Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'dir.

- » Bu yöndeki çaba Tek Sözleşme'nin giriş kısmında da görülmektedir. Buna göre uyuşturucu maddelerin yol açtığı bağımlılıkların sonucunda kişi ve toplumların önemli bir şekilde etkilendiği, bu maddelerin kötüye kullanımının engellenmesine ihtiyaç duyulduğu ve bu amaçla bunların yalnızca tıbbi ve bilimsel amaçlarla kullanılacak şekilde kontrole tabi tutulması gerektiği vurgulanmıştır.⁵
- » 1971 tarihli sözleşmede bu maddelerin yalnızca meşru amaçlarla kullanılmasını sağlamak için sıkı önlemler alınması gerekse de bu tedbirlerin meşru amaçlarla kullanımı engellememesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.⁶

Zarar Azaltma Stratejilerinin Özellikleri

- » Zarar azaltma uygulamalarının temel amacı madde kullanımı sonucu kişilerde veya toplumda meydana gelme riski bulunan sağlıklı ilgili zararların azaltılması olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşımın ortaya çıkışı bazı kişilerin zararlı sonuçları bilseler ve yaşasalar dahi bu davranışlarda bulunmaya devam edecekleri yönündeki kabulden kaynaklanmaktadır. "Orta bir yol" olarak ifade edilebilecek bu yaklaşımda kişilerin ne serbestçe madde kullanması ne de tamamen bırakması amaçlanmaktadır.⁷
- » Zarar azaltma yönündeki stratejiler madde kullanımını bir gerçeklik olarak kabul ederek bunun ortaya çıkardığı risk ve zararları azaltmaya çalışması bakımından pragmatik bir nitelik teşkil etmektedir. Madde kullanan kişilerin davranış biçimleri zamanla değişmektedir. Zarar azaltma stratejileri ise bu süreçte kişilerin en az zararın yaşandığı noktaya sevk edilmesini amaçlamaktadır.⁸
 - » Bu yaklaşımı meydana getiren düşüncelerden biri de bir şeyin az oranda gerçekleşmesinin hiç gerçekleşmemesinden daha iyi olduğu yönündeki yaklaşımdır.⁹
- » Zarar azaltma stratejilerinin ortaya çıkış noktalarından biri damar yolu ile uyuşturucu kullanılar arasında ortak enjektör kullanımı sonucunda kan yoluyla bulaşan hastalıkların yayılması olmuştur. Bu hastalıkların engellenmesi amacıyla toplumun da etkisiyle çeşitli girişimlerde bulunulmuştur.¹⁰
- » Zararı azaltmanın tedavilere erişemeyen veya sonuç alamayan kişiler için daha güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürmeleri yönünde bir alternatif niteliğinde olduğu ve kişilerin kendi iradeleri ile bir dönüşüm gerçekleştirmelerini mümkün kıldığı yönünde görüşler de bulunmaktadır.¹¹
- » Zarar azaltmanın özellikle tedaviye ihtiyacı olduğunu düşünmeyen bağımlıların daha az zarar görmesini sağlayacak ve tedavi sürecinin kapısını aralayacak nitelikte olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu girişimler sonucunda bağımlı kişilerin bağımlı olmayan diğer kişilerle daha çok temas noktasına sahip olacağı belirtilmektedir.¹²

4 R. C. Jiloha, Prevention, early intervention, and harm reduction of substance use in Adolescents, s. 113

5 1961 UN Single Convention on Narcotic Drugs, https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf

6 The Convention on Psychotropic Substances of 1971, https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf

7 Harm Reduction Pragmatic Strategies for Managing High-Risk Behaviors, s. 6

8 Northeast and Caribbean Addiction Technology Transfer Center. (May, 2023). Harm Reduction: A Pragmatic, Clinical Model for the Treatment of People with Substance Use Disorders, s. 6, <https://attcnetwork.org/wp-content/uploads/2023/09/Reduccion-de-Danos-Modulo-ENGLISH-V5.pdf>

9 Patt Denning and Jeannie Little, Over the Influence: The Harm Reduction Guide to Controlling Your Drug and Alcohol Use (New York: The Guilford Press), s. 17.

10 Don C. Des Jarlais, "Harm Reduction in the USA: The Research Perspective and an Archive to David Purchase," Harm Reduction Journal 14, no. 1 (July 26, 2017): 51, s. 1-3, <https://doi.org/10.1186/s12954-017-0178-6>.

11 Harm Reduction Framework, s. 7

12 Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Harm Reduction Framework (Rockville, MD: Center for Substance Abuse Prevention, Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2023). www.samhsa.gov/substance-use/harm-reduction

ABD'nin Rolü

- » ABD'nin günümüzde OECD kapsamında gerçekleşen uyuşturucu kontrolü konusunda en çok dış harcama yapan ülkelerden biri olması ve bu sebeple diğer ülkeler üzerindeki politik nüfuzu ABD içindeki gelişmeleri incelemeye değer kılmaktadır.¹³
- » ABD başkanı Nixon tarafından ilan edilerek ABD'de ve dünyanın diğer ülkelerinde uygulanmaya başlanan "uyuşturucuyla savaş" stratejisinin yarattığı olumsuz sonuçlarla mücadele gerekliliğinin bir sonucu olduğu ifade edilen zarar azaltma stratejilerinin ortaya çıkma sebeplerinin temelinde cezalandırıcı yaklaşımların benimsenmesinin olumlu bir etki yaratmaktan ziyade kişilerin etiketlenmesine, ırk temelli ayrımcılığın derinleşmesine ve kontrol edilemeyen uyuşturucunun daha kolay erişilebilir hâle gelmesine yol açtığı argümanları yatmaktadır.¹⁴
- » ABD'nin uyuşturucu maddelere karşı benimsemiş olduğu politika kapsamında diğer ülkeler üzerindeki etkisi zarar azaltma uygulamalarını savunan taraflarca sıklıkla eleştirilmiştir. Eleştirilere göre ABD tarafından az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere verilen destekler amaca katkı sağlamanın aksine cezalandırıcı uyuşturucu politikalarının teşvik edilmesi ve finanse edilmesine yol açmış, insan hakları ihlallerinin yaşanmasına sebep olmuştur.¹⁵
- » Günümüzde ABD'deki zarar önleme politikalarının eyaletten eyalete farklılık gösterdiği ve bu uygulamalar için ayrılacak fonlarla ilgili hususların federal düzeyde düzenlenmekte olduğu bilinmektedir.¹⁶ Biden yönetiminin zarar azaltma stratejilerine yakın bir çizgide yer alarak federal düzeyde bu yönde kararlar aldığı görülürken Trump yönetiminin izleyeceği politika henüz bilinmemektedir.¹⁷

Zarar Azaltma Yöntemleri

- » Zarar azaltma stratejileri kapsamında çeşitli uygulamaların gerçekleştirildiği bilinmektedir:
 - » Bunlarda biri kenevir kullanımının çeşitli şartlar altında serbest bırakılması ve satışının belirli yerler ile sınırlı tutulmasıdır. Böylece üretilen kenevirin saf ve organik yapısı korunarak kişilerin göreceği zarar azaltılmaya çalışılmaktadır.¹⁸ Kişilerin cezai yaptırımdan korunarak daha kontrollü bir şekilde bu ürünleri kullanmasını mümkün kılan bu uygulamaların kullanım oranını artırmadığı iddia edilmektedir.¹⁹
 - » Bir diğer yöntem ise uyuşturucu içeriklerinin test edilmelerini olanaklı kılan kitlerin temin edilmesidir. Bu sayede kişiler kullandıkları maddenin içeriğinden emin olabilmektedir. Bu test kitleri özellikle fentanil gibi düşük dozlarda dahi ciddi risk teşkil eden maddelerin diğer maddelerin içinde saptanması açısından oldukça önemlidir.²⁰
 - » Eroin destekli tedavi de bu kapsamda ortaya çıkan yöntemlerden biridir. Geleneksel tedavinin başarılı olmadığı bireylerde gözetim altında verilen eroinin tıbbi ortamda kullanılması sağlanarak

13 Alliance, Drug Policy. "A World of Harm How U.S. Taxpayers Fund The Global War On Drugs Over Evidence-Based Health Responses" (December 2024) <https://hri.global/publications/a-world-of-harm/>

14 Martin Ignacio Diaz Velasquez, "A Humanitarian Intervention in the War on Drugs", www.project-syndicate.org, yayın tarihi 15 Kasım 2022, erişim tarihi 11 Mart 2026 <https://www.project-syndicate.org/commentary/humane-alternative-to-war-on-drugs-by-martin-ignacio-diaz-velasquez-2022-11>

15 Drug Policy. "A World of Harm" s. 6-7, 14.

16 David Showalter, Federal funding for syringe exchange in the US: Explaining a long-term policy failure, s. 100-101; <https://www.networkforphl.org/news-insights/the-year-in-harm-reduction-law-2024-wrap-up/>

17 Regina LaBelle, "Looking Ahead: Drug Policy in the Next Trump Administration", oneill.law.georgetown.edu, yayın tarihi 7 Kasım 2024, erişim tarihi 11 Mart 2026 <https://oneill.law.georgetown.edu/drug-policy-in-the-trump-administration/>

18 Jonathan Pratschke, Harm reduction strategies for cannabis-related problems: a literature review and typology s. 382-383.

19 Wayne Hall and Benedikt Fischer, Harm reduction policies for cannabis, s. 243

20 Lissa Moran et. al., How do we understand the value of drug checking as a component of harm reduction services? A qualitative exploration of client and provider perspectives, s. 2-3.

bağımlıların bu maddeyi yasadışı yollardan temin etmelerinin ve bilinmeyen maddeleri kullanmalarının engellenmesi amaçlanmaktadır.²¹

- » Bir diğer zarar azaltma girişimi de damaryolu ile uyuşturucu madde kullanan kişiler için steril enjektörlerin temin edilmesidir.
- » Opioid kriziyle birlikte ortaya çıkan zarar azaltma uygulamalarından biri de Nalokson isimli ilacın bağımlılara dağıtılması olmuştur. Aşırı dozda alınan uyuşturucu maddenin kişinin hayatını tehdit etmesini engellemeyi amaçlayan bu ilacın kolayca taşınılabilen ve kullanılabilen formları reçetesiz bir şekilde eczanelerden temin edilebilmekte veya çeşitli kuruluşlarca dağıtılabilir. ²²
- » Kimi müzik festivallerinde zarar azaltma araçlarının katılan kişilerin erişimine ücretsiz olarak sunulduğu görülmektedir. Bu araçlar arasında nalokson ve uyuşturucuların içeriğini test etmekte kullanılan araçlar da bulunmaktadır. Bu girişimlerin bazıları düzenleyicilerin izniyle gerçekleşirken bazıları ise kişilerin kendi inisiyatifiyle gerçekleşmektedir. ²³
- » Bazı ülkeler zarar azaltma uygulamalarını daha ileri taşıyarak güvenli arz (safer supply) programlarını hayata geçirmiştir. Özellikle Kanada'da uygulanan bu model madde kullanımının sadece reçete ile kontrollü ortamda gerçekleştirilmesini sağlayarak kullanıcıların sahte ya da yüksek riskli maddelere ulaşmasını engellemeyi, aşırı doz ve ölüm vakalarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda kişilere sağlık personeli tarafından opioidler, uyarıcılar ve benzodiazepin gibi ilaçlar reçete edilmekte ve bunları temin ederek kullanmaları sağlanmaktadır. ²⁴

Kişisel Haklar ile İlişkili Argümanlar

- » Zarar azaltma taraftarlarının dayandıkları temel argümanların bir kısmının insan hakları kaynaklı olarak ortaya çıkışı dikkat çekicidir. Bu bağlamda kişilerin bağımlılıkları sebebiyle ahlaki bir yargılamaya tabi tutulmaksızın mahremiyet, vücut bütünlüğü, haysiyet, adil yargılanma ve keyfi gözülmeye maruz kalmama gibi temel güvencelerden yararlanmaları gerektiği vurgulanmaktadır. ²⁵
 - » Uyuşturucu kullanımının suç olmaktan çıkarılmasının uyuşturucu kullanmak dışında herhangi bir suç işlememiş olan kişilerin cezaevine girmekten kurtarabileceği savunulmaktadır. ²⁶
 - » Uyuşturucu kullanan kişilerin devlet ve toplum nezdinde damgalanması ve kriminalize edilmesinin bu kişilerin çeşitli hizmetlere erişmesi, tedavisi için gerekli ilişkileri kurması ve tedavilere devam etmesinin önünde bir engel teşkil ettiğine ilişkin argümanlar da bulunmaktadır. Aynı zamanda bu durumun ayrımcılık teşkil ettiği de belirtilmektedir. ²⁷
 - » Bir diğer önemli nitelik ise kişilerin mahremiyetine saygı duyulması ile ilgili ortaya çıkmaktadır. Zarar azaltma stratejisini benimseyen kurumların kayıt tutulmamasını ve kendilerine başvuran kişilerin bilgilerinin gizli tutulmasını benimsediklerini vurguladıkları görülmektedir. ²⁸

21 <https://drugpolicy.org/resource/heroin-assisted-treatment/>; King's College London, "New Heroin-assisted Treatment", erişim tarihi 11 Mart 2026. <https://www.kcl.ac.uk/research/new-heroin-assisted-treatment>

22 Alcohol and Drug Foundation, "Naloxone – a Harm Reduction Strategy", erişim tarihi 11 Mart 2026 <https://adf.org.au/reducing-risk/pharmaceuticals/naloxone-harm-reduction/#:~:text=Naloxone%20is%20used%20as%20a,overdose%2C%20such%20as%20accidental%20death.>

23 Maria Sherman, "Music Festivals Have Become More Open to Harm Reduction Initiatives. How Far Will It Go?" apnews.com, yayınlanma tarihi 10 Haziran 2025, erişim tarihi 11 Mart 2026. <https://apnews.com/article/music-festivals-harm-reduction-279b347ae26b3e3891923eaa07fd08cd>; "Warning Over 'Double Dose' Ecstasy Pills at Festivals" <https://www.bbc.com/news/articles/cprqInd87do>

24 Government of Canada, "Safer supply," accessed July 28, 2025, <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/opioids/responding-canada-opioid-crisis/safer-supply.html>.

25 UNAIDS, Health, Rights and Drugs 2019, s. 33

26 Global Commission on HIV and the Law, Risks, Rights & Health supp. 2018, S. 31

27 United Nations General Assembly Human Rights Council A/HRC/56/52, 30 April 2024, par. 31 vd.

28 Jacqueline Seitz and Alyssa "Lee" Kennedy, "No data required: reflecting on harm reduction, anonymity, and privacy rights for people who use drugs," Legal Action Center (blog), January 28, 2025, <https://www.lac.org/news/no-data-required-reflecting-on-harm-reduction-anonymity-and-privacy-rights-for-people-who-use-drugs>.

- » BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından yapılan açıklamalarda zarar azaltma yönündeki girişimlerin artış göstermesi gerektiğine vurgu yapılarak uyuşturucuyla savaş stratejilerinin insan hakları ihlallerine yol açtığı, zorunlu tedavi ve kişilerin uyuşturucu suçlarından cezaevine girmesinin kaygı verici olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında uyuşturucu bulundurma ve kullanmanın suç olmaktan çıkartılması, hapis cezasına alternatifler oluşturulması, tedavilerin yalnızca gönüllülük esaslı olacak şekilde uygulanması gibi zarar azaltma stratejilerini savunanların da sıklıkla benimsediği yöntemlerin teşvik edilmesi de dikkat çekmektedir.²⁹ Bu kapsamda yayınlanan diğer belgelerde de zarar azaltma yönündeki strateji ve politikaların teşvik edildiği ve insan hakları vurgusunun sıklıkla yapıldığı görülmektedir.³⁰

Eğlence ve Tıbbi Kullanım İçin Tam Yasal Statüye Geçen Ülkeler

- » Bazı ülkeler esrarın hem tıbbi hem de keyif amaçlı kullanımını yasal hâle getirerek denetimli ve yasal pazar yapıları oluşturmuştur.
 - » Uruguay: 2013 yılında esrarı tamamen yasallaştıran ilk ülke olmuş ve üretim ile dağıtım devlet denetiminde yürütülen bir sistem geliştirmiştir.
 - » Kanada: Ekim 2018'den bu yana yetişkin bireyler esrarı yasal olarak satın alabilmekte, kullanabilmekte ve kişisel tüketim için evde yetiştirebilmektedir.
 - » Malta: Aralık 2021'de yürürlüğe giren yasa ile kişisel kullanım, evde yetiştirme ve küçük miktarlarda bulundurma serbest bırakılmıştır.
 - » Tayland: Haziran 2022'de Asya kıtasında bir ilke atarak esrarı yasallaştırmıştır, ancak kamusal alanda kullanım yasağı sürmektedir. Mevzuat hâlâ şekillenmektedir.
 - » Lüksemburg: Temmuz 2023 itibarıyla kişisel kullanım için evde esrar yetiştirmeye izin verilmiş, kamusal alanda 3 grama kadar esrar bulundurmaya suç kapsamından çıkarılmıştır.
 - » Almanya: 1 Nisan 2024'te yürürlüğe giren yasa ile yetişkinler esrar bulundurabilir, tüketebilir ve yetiştirebilir hâle gelmiştir. 1 Temmuz'dan itibaren ise sosyal kulüpler aracılığıyla yasal erişim sağlanmaya başlanmıştır.

Uyuşturucu Maddelerin Dijital Ortamda Teşvik Edilmesi

- » Dijital dünyanın gelişimi, fiziksel dünyadaki tehditlerin artışına sebebiyet vermektedir. Madde kullanımı da bu bağlamda riskin arttığı konulardan biri hâline gelmiştir.
 - » Uyuşturucu ticareti yapan kişiler özellikle çeşitli sosyal medya platformlarını kullanarak uyuşturucu içerikli ürünlerin tanıtımını yapmakta ve bu yollarla geniş kitlelere erişebilmektedirler. Genellikle geçici süreli paylaşımlar vasıtasıyla yapılan bu tanıtımlarda emoji ve kod isimleri kullanılarak otomatik algılama sistemleri aşılmaktadır. Uyuşturucu satıcıları ile bu reklamlar vasıtası ile iletişime geçen kişiler öncelikle şifreli mesajlaşma uygulamalarına yönlendirilmekte, ardından ise yüz yüze buluşma organize edilmekte veya kripto paralar ve kuryelik sistemleri gibi takibi güç sistemler kullanılarak satışlar yapılmaktadır.³¹ Bu durum sosyal medya platformlarının aldığı

29 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, "Policies on drugs must advance rights, including to health, Türk says," February 5, 2024, <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2024/02/policies-drugs-must-advance-rights-including-health-turk-says>.

30 United Nations General Assembly, "Right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health," A/79/177, July 18, 2024, <https://docs.un.org/en/A/79/177>

31 Bkz: Drug Enforcement Administration, Social media drug trafficking threat (Washington, DC: Drug Enforcement Administration, 2022), accessed July 28, 2025, https://www.dea.gov/sites/default/files/2022-03/20220208-DEA_Social%20Media%20Drug%20Trafficking%20Threat%20Overview.pdf.

tedbirlerin sorgulanmasına ve bu reklamlara izin vererek gelir elde etmelerinin eleştirilmesine yol açmıştır.³²

- » Araştırmalar uyuşturucu maddelere erişimin günümüzde büyük oranda sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla gerçekleştiğini ortaya koymuştur.³³
- » Madde temininde istihdam edilen bir diğer araç ise internetin illegal tarafı olarak bilinen "deep web" gibi mecralardır. Bu mecralarda uyuşturucu reklam ve satışının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Nitekim bu kapsamda ülkemizde çeşitli kolluk faaliyetleri de yürütülmektedir.³⁴
- » Bir diğer dikkat çekici nokta ise sosyal medya platformlarının yanı sıra çeşitli podcast yayınlarının da yasa dışı uyuşturucu kullanımını teşvik etmek amacıyla kullanılması olmuştur. Yayınlarda bireyleri doğrudan ya da dolaylı yollarla uyuşturucu ve yasadışı ilaçları denemeye veya kullanmaya yönlendiren içeriklerin yer aldığı, hatta bazı bölümlerde bu maddelere nasıl ulaşılabileceği, hangi yollarla temin edilebileceği gibi detaylı bilgilerin yer aldığı tespit edilmiştir.³⁵
- » Tüm bunların yanında en büyük risklerden birini de dijital mecralar kullanılarak uyuşturucu kullanımının normalleştirilmesi ve "eğlence-keyif" gibi duygulara vurgu yapılması oluşturmaktadır. Bu paylaşımlar başlı başına uyuşturucu satışı amacı taşımasa dahi özellikle gençleri hedef almakta uyuşturucu maddeleri deneme ve bağımlılık geliştirme riskini artırmaktadır.³⁶

Cezai Yaptırımların Yetersizliği

- » Devletlerin özellikle uyuşturucunun özendirilmesi ve satışı suçları için öngörülen yaptırımların yetersizliği dolaylı olarak devletlerin uyuşturucuyu teşviki anlamına gelmektedir.
 - » Bir araştırmada uyuşturucudan maddi gelir elde edilmesi için öngörülen asgari cezalardaki artışın bu suçları işleyen kişilerin maliyetlerini yükselttiği ve bu maliyetlerin fiyat artışı olarak yansıdığı, madde fiyatlarındaki yükselişin ise tüketimi azalttığı ortaya konmuştur.³⁷
- » Uyuşturucu imalatı, temini ve ticaretinin birçok ülkede suç olarak düzenlendiği görülmektedir. Bununla birlikte İtalya³⁸, Kanada³⁹, Almanya⁴⁰ ve ABD'deki çeşitli eyaletler⁴¹ gibi ülke ve bölgelerde kişisel kullanım amacıyla yapılan sınırlı yetiştiricilik suç kapsamında değerlendirilmemektedir. Uyuşturucu kullanma ve bu tür suçlarında sıklıkla alternatif yaptırımlar ve tedbirler uygulanmakta, bu kapsamda çeşitli tür ve miktardaki uyuşturucuların kullanımı suç teşkil etmemekte veya kabahat teşkil etmektedir.

32 Bkz: Salvador Rodriguez, "Meta has run hundreds of ads for cocaine, opioids and other drugs," The Wall Street Journal, July 31, 2024, <https://www.wsj.com/tech/meta-cocaine-opioids-ads-dea8e0fc>.

33 <https://www.dailytelegraph.com.au/news/nsw/sydney-drug-dealers-ply-their-trade-on-metaowned-whatsapp/news-story/ce57648c85ff74fec6912f90bea18e58>; <https://www.couriermail.com.au/truecrimeaustralia/police-courts-qld/police-investigate-as-queensland-drug-dealers-post-shopping-lists-on-social-media/news-story/6fd872632db445bd2c18f7a37be48758>

34 Türkiye Uyuşturucu Raporu 2024, s. 51; <https://x.com/AlıYerlikaya/status/185511444343218417>

35 Jyoti Mann, "We found 200 'podcasts' peddling opioids. Now Spotify is taking them down," Business Insider, May 15, 2025, <https://www.businessinsider.com/spotify-takes-down-podcasts-peddling-drugs-opioids-2025-5>.

36 Caroline Anders, et al., "Social media and its impact on the illicit drug market," in Perspectives on black markets v.2, ed. Michael Morrone (Indiana University, 2025), accessed July 28, 2025, <https://iu.pressbooks.pub/perspectives2/chapter/social-media-and-its-impact-on-the-illicit-drug-market/>.

37 Jonathan P. Caulkins, "Are mandatory minimum drug sentences cost-effective?" (research brief, RAND Corporation, 1997), https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB6003.html.

38 João Xabregas, "Italy's Supreme Court rules growing cannabis for personal use is not a crime," Cannabis Health News, February 28, 2023, <https://cannabishealthnews.co.uk/2023/02/28/italy-supreme-court-growing-cannabis-for-personal-use-not-a-crime/>.

39 Government of Canada, "Growing cannabis at home safely," accessed July 28, 2025, <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/drugs-medication/cannabis/personal-use/growing-cannabis-home-safely.html>.

40 Federal Ministry of Health (Germany), "Frequently asked questions on the Cannabis Act," accessed July 28, 2025, <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/en/themen/cannabis/faq-cannabis-act>.

41 Sonoma County Cannabis Program, "Personal use and cultivation," <https://sonomacounty.gov/administrative-support-and-fiscal-services/county-executives-office/projects/cannabis-program/personal-use-and-cultivation>; Arizona State Legislature, "36-2852. Allowable possession and personal use of marijuana, marijuana products and marijuana paraphernalia," <https://www.azleg.gov/ars/36/02852.htm>; New York State Office of Cannabis Management, "What is in the law: penal law," https://cannabis.ny.gov/system/files/documents/2022/02/cannabis-management-fact-sheet-penal-law_0_0.pdf; Virginia Cannabis Control Authority, "Guidance on home cultivation," <https://cca.virginia.gov/resources/homecultivation>, accessed July 28, 2025.

- » Uyuşturucu suçları için öngörülen cezaların yetersiz oluşu bu maddelerin özellikle ticaretini engellemekte yetersiz kalma riskini taşımakta, esneklik yaratarak uyuşturucu politikalarının gereği gibi uygulanmasının önüne geçebilmektedir.
- » Yapılan çalışmalar cezai yaptırımlardaki artışın geçici olarak uyuşturucu suçlarını azaltabileceğini öngörmektedir ancak bu uygulama uyuşturucu ile mücadelede yeterli olmamaktadır.⁴² Bu durum göstermektedir ki kalıcı çözümler için cezai yaptırımların da desteklediği kapsamlı ve detaylı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Endüstrinin Girişimleri

- » Çeşitli uyuşturucu maddelerin hukuki statülerindeki değişim bu maddeler üzerinden ticari menfaat elde edenlerin daha agresif biçimde hareket etmesinin önünü açmaktadır.
- » Özellikle kenevir gibi eğlence amaçlı kullanımının yasallaştırılması yönünde girişimlerin olduğu maddelerin yasallaşması hâlinde endüstrinin büyüme kaydedeceği ve gelir elde etmesini zorlaştıran hukuki engellerden kurtularak kurumsal bir piyasa oluşturacağı öngörülmektedir.⁴³
- » Uyuşturucunun eğlence amaçlı kullanımının yasallaştırılması da dâhil olmak üzere endüstrinin gelişimini ve hacminin artışıyla amaçlayanların argümanları, zarar azaltma görüşünün savunduğu çoğu argümanı destekler niteliktedir. Bu durum zarar azaltma stratejilerinin endüstri lehine sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır.⁴⁴

Yeşilay Görüşü

- » Zarar azaltma stratejisini savunan kuruluşların temel argümanlarının insan hak ve özgürlükleri, fayda, adalet, olumlu değişim gibi kavramlar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.⁴⁵
- » Bazı argümanların süregelen uyuşturucu ile mücadele girişimlerinin başarısızlığı ve bu maddelere karşı savaşmanın sonuç getirmediği üzerine inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Bu değerlendirmenin her koşulda geçerli olmayabileceği, zira uyuşturucu ile mücadelede birçok faktörün etkili olduğu göz ardı edilmemelidir.⁴⁶
- » Bu stratejinin uyuşturucu kullanımını artıracak olan yasallaştırma veya cezasız bırakma gibi çeşitli politikaların benimsenmesi amacına hizmet edebilecek şekilde kullanılabilmesi unutulmamalıdır.⁴⁷
- » Zarar azaltma stratejilerinin desteklenmesi uyuşturucu bağımlılığı ile mücadelede ve bunun önlenmesinde başarısızlığın zımnen kabulü anlamına gelebilecek niteliktedir. Bu durum kişilerin uyuşturucu bağımlılığından kurtulamayacağı yönündeki bir peşin kabulün benimsenmesi riskini taşımaktadır.
- » Zarar azaltma stratejilerinin bir sonucu olarak kişilerin uyuşturucu kullanımının kolaylaştırılması ve ucuzlaştırılmasına hizmet edecek girişimlerde bulunulması gerekecektir. Bu durum kamu maliyesi üzerinde ek bir yük yaratacak, uyuşturucu kullanan kişilerin bağımlılıklarının sonuçlarını vergi mükelleflerine doğrudan yükleyecektir.⁴⁸

42 Harold A. Pollack, Peter Reuter, Does tougher enforcement make drugs more expensive?, s. 6-7

43 Bkz: Dexter Cann, "How cannabis advocacy groups are changing the industry," Cubbi (blog), December 27, 2024, <https://getcubbi.com/blogs/cubbi-blog/how-cannabis-advocacy-groups-are-changing-the-industry>.

44 Bkz: Brooke Gilbert, "Member blog: cannabis industry predictions for 2024," National Cannabis Industry Association (blog), January 3, 2024, <https://thecannabisindustry.org/unveiling-the-future-navigating-the-cannabis-landscape-in-2024/>.

45 Harm Reduction International, "What is harm reduction?" accessed July 28, 2025, <https://hri.global/what-is-harm-reduction/>.

46 Bkz: https://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP246.html Jonathan P. Caulkins, et al., Drug use and drug policy futures: insights from a colloquium (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2003), https://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP246.html.

47 Al Leshner, By Now, "Harm Reduction" Harms Both Science and the Public Health, s. 513

48 Bu argümanın dile getirildiği tartışmalar için bkz: <https://www.nytimes.com/2022/02/21/us/politics/biden-harm-reduction-crack-pipes.html>; <https://www.boston.com/news/politics/2022/02/09/feds-say-no-taxpayer-money-for-safer-drug-smoking-pipes/>

- » Bu stratejilerin sonucu olarak uyuşturucu kullanımına dolaylı olarak göz yumulması veya normalleştirilmesi ihtimali bulunmaktadır. Bu durumun önleme stratejilerini ve toplumsal normları zarara uğratabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kişilerin uyuşturucu kullanımını kontrollü bir şekilde gerçekleştirmeleri uyuşturucunun yol açtığı olumsuz etkileri azaltmamaktadır.⁴⁹
- » Kaynakların önleme politikalarından ziyade zarar azaltma girişimlerine harcanması sorunun kaynağını çözmek yerine çıktılarını ortadan kaldırmak anlamına gelebilecektir. Bu durum uzun vadeli projeksiyonların yapılmasını gerekli kılmaktadır.
- » Birleşmiş Milletler ve birçok ülke zarar azaltma stratejilerini benimsemekte ve buna uygun olarak çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu durum ülkemiz açısından da zarar azaltma yönündeki politikaların dikkate alınmasını ve bilimsel yöntemler ile değerlendirilmesi gerektiğini gösterir niteliktedir.
- » Bu konuda atılacak adımlarda bilimsel veriler ışığında hareket edilmeli, bu verileri ortaya koyan çalışmaların tarafsızca yürütüldüğünden emin olunmalıdır.
 - » **Yeşilay, tarihsel savunuculuk mirasını güncel bilimsel standartlarla birleştirerek "bağımlılıkların hiç olmadığı sağlıklı toplum" idealine yönelik politika geliştirme, önleme programları ve iyileşme desteklerini sürdürmektedir. Bu çerçevede geliştirilen bağımlılığı önleme modeli, sağlıklı yaşamın herkesin hakkı olduğu bilincini desteklemektedir.**
 - » Yeşilay'ın bağımlılığı önleme modeli; primordiyal önleme (risk faktörleri ortaya çıkmadan oluşumunu engelleme çalışmaları), birincil önleme (bağımlılık gelişmeden önce risk faktörlerini azaltmayı ve sağlıklı davranışları teşvik etmeyi amaçlayan çalışmalar), ikincil önleme (sorun davranışın erken belirtilerini tespit ederek ilerlemesini durdurmayı hedefleyen tarama ve erken müdahale uygulamaları) ve üçüncül önleme (bağımlılık geliştikten sonra zararları azaltmayı, iyileşmeyi desteklemeyi ve yeniden kötüleşmeyi önlemeyi amaçlayan rehabilitasyon süreçleri) faaliyetlerinden oluşmaktadır.

49 Chuck Doucette, "Harm reduction is not enough!" Drug Prevention Network of Canada (blog), June 7, 2024, <https://dpnoc.org/2024/06/07/the-declaration-of-oviedo-global-initiative-on-drug-use-prevention-3/>.